

Iconografia lui Miron Cristea

Printre reprezentanții de seamă ai bisericii ortodoxe române s-a numărat și dr. Elie Miron Cristea (1868-1939), ca deținător al unor înalte funcții de episcop, mitropolit, patriarh.

Glasul arhipăstorului a propăvăduit evanghelia lui Hristos, dar și iubirea de limbă, de glie, de neam și de țară. Înalțul prelat și-a rânduit activitatea atât în cadrul intereselor bisericești, cât și a celor naționale, menținându-și permanent prestigiul pe linie bisericească din care n-a lipsit niciodată duhul patriotismului.

Pe parcursul întregii vieți a avut multiple activități pe teme ecleziastice, istorice, arheologice și nu mai puțin iconografice.

Pentru meritele sale deosebite, posteritatea i-a cinstit memoria așezându-l pe pedestalul cuvenit unui simbol.

Tema prezentei comunicări este conturată pe aspectul legat de aportul neprecupețit al înaltei fețe bisericești, cu privire la ceremonialul religios din perioada când în mintea luminată a episcopului Andrei baron de Șaguna, mitropolitul de mai târziu, i-a răsărit ideea de a se construi la Sibiu o biserică în formă de catedrală.

Lucrarea le-a fost încredințată arhimandritului dr. Ilarion Pușcașiu, vicar arhiepiscopesc, precum și asesorilor consistoriali Mateiu Voileanu și dr. Elie Miron Cristea¹.

În urma cercetării unor biserici mai monumentale din București, Iași, Sinaia, Curtea de Argeș, Chișinău și multe alte centre culturale din țară și de peste hotare, Miron Cristea a făcut un raport ce cuprindea un întreg proiect cu privire la pictarea interioară a bisericii, propunând ca icoanele și scenele biblice să fie în caracter oriental, iar la partea decorativă, pictorul să se inspire din motive ce aparțineau de ornamentica românească încredințată pictorului român Smighelschi Octavian.

Clopotele comandate prin concurs de dr. Elie Cristea au fost executate de firma Frideric Seltenhofer din Șopron. Pentru sunetul celor patru clopote, ca ele să poată produce o armonie evlavioasă, Miron Cristea a cerut opinia profesorului de muzică George Dima din Brașov, care a propus ca ele să fie acordate în tonalitatea mi minor.

În cadrul Reuniunii române de muzică din Sibiu al căruui președinte era Miron Cristea a avut loc un concert anunțat anticipat printr-un articol semnat de președintele reuniunii și publicat în paginile ziarului *Telegraful Român* (ce aparținea de Mitropolia sibiană), articol pe care autorul l-a intitulat: *Veniți, să ne închinăm*, ce era de fapt un îndemn la rugăciune².

Procesiunea a început, în sunetele evlavioase ale clopotelor. Corul seminarial condus de profesorul Demețriu Cuișan a intonat cântarea: „*Împărate cereșe*” urmat de

paremia (textul din vechiul testament) citită de Miron Cristea și continuat în mod armonios cu irmosul (primul vers dintr-o cântare bisericească): „*Luminează-te, luminează-te noue Ierusalim, că a Domnului mărire preste tine a strălucii*”...

Studiul îndelungat și profund asupra formelor arhitectonice, a picturii și sculpturii bisericești s-a conturat printr-o amplă lucrare ce a văzut lumina tiparului sub titlul: **Iconografia din internul bisericii răsăritene**, semnată de autorul ei Miron Cristea³.

În introducerea cărții sale, autorul menționa: „*Pictura bisericească s-a dezvoltat sub influența locului și a înclinațiilor diferitelor popoare formându-se cu timpul mai multe ramuri de pictură bisericească printre care una e cea bizantină-orientală și alta latină-apuseană*”⁴.

Despre cele două arte, cercetătorul pictural vine cu amănunte, prezentându-le prin comparație: „*Figurile tipice ale artei bizantine sunt mai seci, mai uscățive, uneori țepene, ca niște mumii, cu fețe lunguețe; au o statură smerită cu contururi aspre, în culori întunecate. Pictorul bizantin se abate de la natură, de la realitate și se limitează mai mult asupra reproducerii formelor tipice tradiționale. Pictura apuseană în schimb caută să prezinte însăși figura sfinților în forme cât mai frumoase. Bizantinii dimpotrivă, desconsideră frumusețea naturii în fața dogmelor*”⁵.

Nemulțumit de unele icoane pictate de așa-zișii pictori – zugravi, existente în bisericile ortodoxe de dincoace de Carpați, și de câteva aspecte din arhidiaconia română a Transilvaniei unde se găseau statuete de franciscani, iezuiți și diferiți sfinți cunoscuți numai în biserică apuseană, Miron Cristea dă chiar și explicații de ce și-a spus cuvântul în cartea sa, pe linia picturilor de icoane: „*Călăuzit de a contribui la înlăturarea acestei stări anarhice am făcut mai ales în timpul vacanțelor și în orele libere în interval de 5 ani de zile studii de iconografie și călătorii lungi în diferite țări pentru câștigarea și îmbogățirea cunoștințelor mele pe acest teren, la noi total înțepenit. Întrucât m-au ajutat referințele mele de consilier consistorial m-am sfătuit cu clerul și cu alți reprezentanți ai bisericii ca în măsura posibilităților lor materiale de care ei dispun să-și procure pentru bisericile lor icoane orientale care să corespundă - dacă nu întru totul stilului bizantin - cel puțin unui gust cât de cât acceptabil, căci era din cale-afară de jenant să însoțești vreun savant străin venit anume să studieze starea poporului român în biserici cu astfel de icoane nepotrivite. Zidirea catedralei ortodoxe române din Sibiu mi-a dat avânt pentru studiul meu întetindându-mi munca în speranța că voi reînvia tradiția trecutului ortodox și românesc atât de înfloritoare odinioară. De aceea m-am gândit să înzestrez catedrala cu o pictură care în cadrele progresului ce l-a făcut arta picturii să cuprindă formele și principiile vechi, tradiționale, canonizate ale picturii bizantine. Drept concluzie*

am stabilit principiul fundamental pe baza căruia ar trebui să se dezvolte pictura bisericească"⁶.

Despre pictura bisericilor, asesorul consistorial de atunci descrie cu lux de amănunte cele două proceduri folosite la tencuiul exterior al bisericilor. Mai întâi dă explicații de pictura făcută pe tencuiala umedă numită frescă, prin care zidarul face trei tencuieli. Prima tencuială se aplică direct pe cărămidă folosindu-se apa de var obținută prin arderea varului cu lemne și nu cu cărbune. Cea de a doua tencuială cuprinde în plus și nisip bine spălat. Ultima tencuială trebuie terminată înainte de a se începe pictarea propriu-zisă, ca mineralele ce ies din stratul dat să se poată pietrifica o dată cu culorile picturii, formându-se astfel un strat durabil, ca de sticlă.

Al doilea sistem de pictură enunțat se referă la un alt mijloc de lipire format din minerale fine amestecate cu pământ majolica, miere de albine și apă de clei aplicate mai ales la decorațiuni.

În vechime se folosea gălbenuș de ou și lapte de smochine. Pictura se obținea prin înmuierea penelului mai întâi în culoare și apoi în lapte.

În lucrare autorul aduce unele critici picturii bizantine decadente făcând afirmația că sfinții nu au o culoare omenească; au fețe arămii, cu expresie searbădă și nenaturală iar uneori prezintă chiar greșeli anatomice. Apoi dă câteva exemple de pictori-zugravi printre care îl pomenește pe Vasile Damian, preotul, care după absolvirea școlii de Belle Arte din Iași și-a dedicat întreaga sa viață picturii murale considerându-l chiar un precursor, dar mai primitiv, pe care l-a întâlnit pictând în câteva biserici bucureștene.

Criticile sale continuă și asupra picturii și ornamentelor făcute în stil apusean de pictorul G. Ioachim Pompilian, cu studii de specialitate în Italia, referindu-se mai ales la picturile din interiorul bisericii Sfântul Gheorghe - fosta mitropolie a țării -, despre care ieromonahul-autor ne spune că multe scene biblice sunt copii fidele bine reușite ale unor pictori celebri și cunoscuți.

Astfel, dă câteva exemple: *Madona* e concepută după cea a pictorului baroc italian Guido Reni - autorul frescelor din biserica San Gregorio din Roma; *Christos crucificat* după Van Dyck; *Coborârea de pe cruce și încoronarea cu spini* după Rubens; *Punerea în mormânt* după Caravaggio; *Căderea dracilor* după Agricola; *Judecata femeii adultere* după Plöckhorst, precum și altele după Rafael, Guido Caniaci, Michelangelo, Velasquez⁷.

Despre concepția artistică a lui Pompilian, Miron Cristea continuă analiza sa afirmând că în alte tablouri murale pictorul a încercat să susțină preceptele iconografiei orientale prin unirea bogăției stilului bizantin cu grațiile picturii moderne. Astfel, pe cupola altarului tot de la biserica Sfântul Gheorghe lângă Maica Domnului cu Copilul-Iisus, arhanghelii Mihail cel cu spada și Gavril cu crinul, ce vestesc nașterea Mântuitorului se află tabloul alegoric în care îngerul - reprezintă adevărul și lumina dă în lături vălul păgânismului, în spatele căruia se vede idolatria doborâtă la pământ. Chipul unei femei cu urechi de măgar simbolizează, progresul ce calcă în picioare ignoranța, motiv pentru care această biserică ce-i poartă numele Sfântului Gheorghe e considerată pe drept cuvânt: „unicul templu religios artistic din România”⁸.

Un alt exemplu de pictură murală criticată este cea provenită din icoanele aflate într-o biserică, din Constanța, zugrăvită de pictorul George Mirea, ale căruia lucrări nu sugerează sentimente de evlavie. Pe Sfânta Fecioară Maria a pictat-o după fotografia unei frumoase femei ce-o reprezintă pe doamna Dr. X, care locuia chiar în vechiul oraș cu

vestigii grecești, romane și bizantine Tomis și care era cunoscută printre localnicii din orașul amintit⁹.

Tot la domeniul picturii murale, în cartea *Iconografia*, autorul nu trece cu vederea pe un rafinat și cunoscut pictor bisericesc G.M. Tatarescu, cel care a pictat peste 50 de biserici. Deși el își făcuse studiile în Italia, printre altele a studiat pictura bisericească rusă și cea din Orient. Chiar dacă, era un bun cunoscător al artei picturale răsăritene, lucrările sale bisericești păstrează o tentă mai modernă. De pe urma sa a rămas printre altele, pictura bisericii Sfântul Spiridon din București, precum și cea mai impunătoare lucrare în pictura Catedralei Mitropolitane din Iași al cărui model i-a fost o biserică rusească din Moscova inspirându-l în pictura de stil bizantin. Cu toate acestea, prin concepția scenelor sfinte sau așezarea formelor, artistul vădește o concepție de stil apusean, italian din care lipsește stabilitatea în veșmintele sfinților ce caracterizează pictura bizantină. Icoanele lui impresionează din punct de vedere religios, deși un ochi mai ager poate observa greșeli de desen sau de perspectivă¹⁰.

Despre arta sculpturală aplicată în biserica orientală, autorul iconografiei ne spune că sculptura sfinților nu era admisă în Orient decât sub forma unor reliefuli pe cruci lucrate prin mănăstiri de călugări cu finețe și meticulozitate. Astfel, în Catedrala Mitropolitană din Iași este reprodusă scena în care Simion spune: „Acum eliberează Doamne pe robul tău. Stăpâne, după cuvântul Tău în pace”, iar în partea opusă este relieful *Sfântului Gheorghe călare ucigând smeul*. Miron Cristea în cartea sa dă unele amănunte, pe care le-a remarcat în biserica Domnița Bălașa din București. În partea dreaptă din interiorul lăcașului de rugăciune se găsește o firidă mărișoară, în care se vede o mormânt de marmoră albă, în care se află osemintele Domniței Elena Bălașa plecată în lumea dreptilor pe la anul 1741. Lângă sicriu stă jos o prea frumoasă fată sculptată în întregime din marmoră albă. Ea își reazemă capul pe mâna stângă, iar mâna dreaptă o ține peste genunchiul drept având în mână o cunună de lauri. Deasupra mormântului este un înger copil sculptat în întregime din marmoră, care își reazemă ambele mâini pe un fel de scut.

Lucrarea omagială a istoriografului ardelean Vasile Netea intitulată: *La împlinirea vârstei de 70 de ani*¹¹ i-a fost dedicată primului nostru patriarh, din care redăm: *Arhiereul venerabil pe tamplele căruia s-a împletit cea mai frumoasă cunună a ortodoxiei românești, de obârșie limpede și vâncioasă țărănească, a însemnat poate mai mult decât orice blazon de strălucită noblete, Ne spune chiar prea Sfinția Sa: Cât mă privește pe mine personal, mulțumesc preamăritivului Dumnezeu că din simplu fiu de țăran pe care l-a botezat un simplu cioban ce-și păștea imensele sale turme pe Munții Moldovei, nu tocmai departe de satul natal, de Toplița română m-a ridicat la cea mai înaltă treaptă, bisericească la care poate ajunge un om pământean. Închinându-mă acest cioban la Sfânta icoană, m-a merit să devin și eu păstor cu turmă mare și iată am devenit azi păstorul neamului. Dar oricât de favorabil s-ar aprecia munca mea încordată, de trei decenii pe tărâmul vieții noastre publice în zile grele și mai ales pe tărâmul bisericesc și oricât de frumoase li s-ar părea unora calitățile mele sufletești, ele nu sunt în stare să justifice această înălțare*¹².

Revenind la tema comunicării enunțată la început, după apariția cărții sale *Iconografia* și întocmirile din interiorul bisericii răsăritene, distinsul prelat Miron Cristea, prin intermediul ziarului *Telegraful Român*, a făcut un călduros apel la cititorii publicației bisericești cerându-le să sprijine arta stilului românesc religios. În plus, autorul face chiar și un comentariu la lucrarea publicată de Dr. Hareianu referi-

toare la introducerea modelelor țărănești ce aparțin artei populare.

Autorul-ieromonah în paginile publicației religioase face completări în care spune: „Eu încă merg mai departe, cerând aplicarea generală, pretutindeni, a motivelor naționale ce crează astfel un stil românesc. Dându-mi-se o bună ocazie în această privință cu prilejul zidirii catedralei de la Sibiu am stăruit - în calitate de referent și conducător al lucrărilor de pictură - pentru aplicarea cât mai bogată a motivelor românești atât în pictura decorativă, cât și la ornarea îmbrăcăminții acolo unde ea se potrivește. Înainte cu câțiva ani - în întâlnirile avute cu numeroși pictori și sculptori - când am reținut ideea aplicării motivelor originale românești în lucrările lor de concurs am fost chiar ridiculizat și batjocorit de către mulți, dar convins de succesul ideii, pe care artiștii o aflau admirabilă, am rămas „rece” la toate observațiile zeflemitoare,

emanate de la oameni pe care îi socoteam incompetenți, fiind convins că, nici o idee nouă nu poate prinde dintr-o dată. Ea trebuie să-și parcurgă cursul său normal până când ajunge să fie înțeleasă și să-și ocupe locul pe care-l merită”.

De când e lumea, așa au pățit-o mulți; dar cârtitorii au amuțit atunci când au văzut că ideea a triumfat mult mai repede decât s-ar fi așteptat ei.

Referindu-se apoi la lucrarea sa despre *Iconografie*, autorul vine cu o completare: *Cartea, mai ales după punerea ei în aplicare la pictura catedralei din Sibiu, a avut un mare rol, contribuind astfel la reînvierea vechilor tradiții a zidirii bisericilor și a finisării interioarelor*¹³. Meritul arhiepiscopului ortodox este cu atât mai mare cu cât opera sa închinată propășirii neamului românesc s-a înnoțit în vremurile dominației Austro-Ungare.

Note

1. DR. PUȘCAȘIU, ILARION, dr. CRISTEA MIRON, VOILEANU, MATEIU: Biserica-catedrală de la Mitropolia ortodoxă română în Sibiu, 1908, pag.5
2. DR. CRISTEA, ELIE, MIRON: „Veniți să ne închinăm”, Telegraful Român, 1906, Sibiu, 12 mai.
3. CRISTEA, dr. ELIE, MIRON, Iconografia și întocmirile din Internul Bisericeii Răsăritene, Sibiu, 1905. Tiparul Tipografiei Arhiepiscopale
4. Ibidem, Op. cit., pag. VI.
5. Ibidem, Op. cit., pag. VII.
6. Ibidem, Op. cit., pag. 18

7. Ibidem, Op. cit., pag. 28
8. POPOVICI, C.G.: Unicul templu religios artistic din România, ziarul „România”, București, 1891, septembrie, 8.
9. CRISTEA, MIRON, Sibiu, Op. cit., pag.26.
10. Ibidem, Op. cit., pag. 34-35.
11. Ibidem, Op. cit., pag. 254.
12. NETEA, VASILE: La împlinirea vârstei de 70 de ani - I.P.S.S. Patriarhul MIRON CRISTEA, 1938, Tipografia „Ardeleana”, Tg-Mureș
13. Ibidem, Op. cit., Pag. 41-47.

Abstract

The Miron Cristea Iconography

In his whole life, Miron Cristea (1868-1939) undertook multiple activities on ecclesiastic themes, and also on historical, archaeological and no less iconographical themes.

The subject of this paperwork refers to the particular contribution of Miron Cristea, concerning the religious ceremony in the period when the bishop Andrei Șaguna, later metropolitan bishop, came with the idea of building in Sibiu a church with a cathedral form. The working was entrusted to the archimandrite Dr. Ilarian Pușcariu, archiepiscopal dean, and also to the assessors Mateiu Vasileanu and Dr. Elie Miron Cristea.

Maria Roșca
Publicist, București